

Tvorba učebných pomôcok zameraných na rozvoj hudobnosti a ich uplatnenie v praxi

Dominika Sondorová¹
Martina Vesel'ková²

¹ Katedra hudby, Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Dražovská 4, 949 01 Nitra, dsondorova@ukf.sk

² MŠ Staromlynská 2, 949 05 Nitra, mveselkova8@gmail.com

Grant: UGA VI/4/2022

Název grantu: Divadlo fórum v procese resocializácie delikventnej mládeže

Oborové zamčrenie: AM – Pedagogika a školství

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Článok sa zaoberá tvorbou a uplatnením vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov v hudobno-edukačnom procese. Na základe realizovaného prieskumu predkladá výsledky dotazníka, ktorý bol určený učiteľom pôsobiacim na primárnom stupni vzdelávania v okrese Nitra. Dotazník mapoval mieru využívania vlastnoručne zhotovených učebných pomôcok na rozvoj hudobnosti v hudobno-edukačnom procese.

Kľúčové slová Vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje, hudobná výchova, primárne vzdelávanie.

1. ÚVOD

Kvalita vyučovacieho procesu je do veľkej miery ovplyvnená učebnými pomôckami. Preto je dôležité, aké učebné pomôcky učitelia využívajú pri sprostredkovaní učiva žiakom. Učebné pomôcky zamerané na rozvoj hudobnosti tvoria okrem iných aj jednoduché a ľahko ovládateľné hudobné nástroje, ako tradičný detský inštrumentár rôznych národov a etník, hudobné nástroje Orffovho inštrumentára či novodobé detské hudobné nástroje. Okrem klasických učebných pomôcok učiteľ na hodinách hudobnej výchovy uplatňuje aj jednoduché hudobné nástroje, ktoré zhotovuje spolu so žiakmi. Tvorbou učebných pomôcok žiaci získavajú vedomosti nielen o konštrukčných a zvukových vlastnostiach hudobných nástrojov, ale zároveň nadobúdajú aj elementárne poznatky o rôznych druhoch materiálov (drevo, papier, plast a iné), ich spájaní, lepení a technikách výtvarného spracovania.

2. PRIESKUM VYUŽITIA UČEBNÝCH POMÔCOK NA ROZVOJ HUDBONOSTI

Tvorba učebných pomôcok zameraných na rozvoj hudobnosti bola v minulosti rozšírená na celom území Slovenska. Vytvorené hudobné nástroje nahrádzali továrenské hračky. Zhotovovali sa z materiálov, s ktorými mali výrobcovia skúsenosti pri domácej výrobe úžitkových predmetov (Jendrichovská, Z. 2012). Napr. prírodné a odpadové materiály, ako kameňky, drevo, piesok, listy, voda, koža, rôzne plody (orechy, gaštany, tekvicové semenka, kukurica), plastové fľaše, slamky, plechovky, vrchnáky (umelé, plechové), krabičky, rolky z papiera, technický materiál (klince, skrutky, pliešky), ale aj potraviny (soľ, ryža, fazuľa, cukor, šošovica, hrach,

cestoviny), rôzny výtvarný materiál (výkresy, farby, ceruzky) či kuchynské potreby (varechy, hrnce, lyžice, pokrievky, poháre).

V súčasnosti sa v oblasti výroby hudobných nástrojov odzrkadľujú zmeny podmienené prirodzeným vývojom spoločnosti a technickým pokrokom. Tradičná výroba jednoduchých hudobných nástrojov postupne zaniká. Nachádzame ju už iba v individuálnej podobe u niektorých výrobcov ako napríklad Róbert Žilík, Peter Blaha, Ján Fiala, Jozef Slivka a iní.

2.1 Cieľ prieskumu

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistiť aktuálny stav využívania vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov vo vokálnych, inštrumentálnych, pohybových, percepčných i hudobno-dramatických činnostiach na prvom stupni primárneho vzdelávania. Vzhľadom na uvedený hlavný cieľ prieskumu sme si stanovili čiastkové ciele:

- zistiť, ktoré vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje učitelia poznajú,
- zistiť, či žiaci vo výchovno-vzdelávacom procese vlastnoručne zhotovujú hudobné nástroje, a aký materiál využívajú pri ich tvorbe.

2.2 Prieskumné otázky

Na základe cieľov nášho prieskumu sme si vytýčili prieskumné otázky, na ktoré hľadáme odpoveď počas celého prieskumného procesu.

1. Ktoré detské hudobné nástroje preferujú učitelia vo svojej práci?
2. Zhotovujú žiaci vlastnoručne pod vedením učiteľa hudobné nástroje?
3. Aký materiál využívajú učitelia pri zhotovovaní hudobných nástrojov?
4. V ktorých činnostiach učitelia najviac a najmenej využívajú vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje?

2.3 Metódy prieskumu

Na dosiahnutie vymedzených cieľov sme v prieskume použili metódu dotazníka. Cieľom uvedenej metódy bolo získanie informácií o tvorbe vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov a ich uplatnení v hudobnej edukácii prostredníctvom vokálnych, perцепčných, inštrumentálnych, hudobno-pohybových a hudobno-dramatických činností. Na základe stanovených prieskumných cieľov a otázok sme vytvorili dotazník, v ktorom prieskumný súbor tvorili učitelia vyučujúci hudobnú výchovu na primárnom stupni vzdelávania. Dotazník pozostával z úvodnej a hlavnej časti. V úvodnej časti sme sa zamerali na základné informácie o respondentoch (vek, hudobné vzdelanie, prax) a hlavná časť pokrývala skúmanú problematiku. Dotazník pozostával z poloopených, uzavretých a škálových otázok. Pri analýze a vyhodnocovaní dotazníka sme aplikovali matematicko-štatistickú metódu, a to percentuálne vyjadrenie výsledkov.

2.4 Metódy prieskumu

Prieskumný súbor tvorili učitelia vyučujúci hudobnú výchovu na primárnom stupni vzdelávania. Do prieskumu sa zapojili učitelia s rôznou dĺžkou praxe, celkovo 91 žien a 9 mužov. Vytvorený dotazník vyplnili respondenti pôsobiaci na základných školách v nitrianskom okrese:

- ZŠ Janíkovce,
- ZŠ Cabajská,
- ZŠ Beethovenova,
- ZŠ Kniežat'a Pribinu,
- ZŠ Tulipánová.

2.5 Organizácia a priebeh prieskumu

Realizácia prieskumu bola rozdelená do piatich etáp. Od októbra 2020 do júna 2021 prebiehalo získavanie zdrojov a štúdium teoretickej literatúry. Plánovanie prieskumu a vytvorenie dotazníka k danej téme sme uskutočnili v období od júla do augusta 2021. Realizácia hlavnej fázy prieskumu začala v septembri 2021 a trvala do januára 2022. Počas tohto obdobia sme distribuovali vytvorené dotazníky učiteľom pôsobiacim na primárnom stupni vzdelávania v okrese Nitra. Vo februári 2022 prebiehala interpretácia zistení a spracovanie záverov.

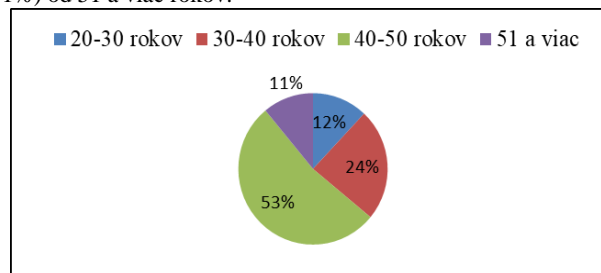
2.6 Analýza a interpretácia výsledkov prieskumu

Pri analýze a interpretácii výsledkov sme sa zamerali na vyhodnotenie informácií získaných prostredníctvom dotazníka. Zároveň s vyhodnotením prinášame odpovede na stanovené prieskumné otázky.

Vyhodnotenie dotazníka

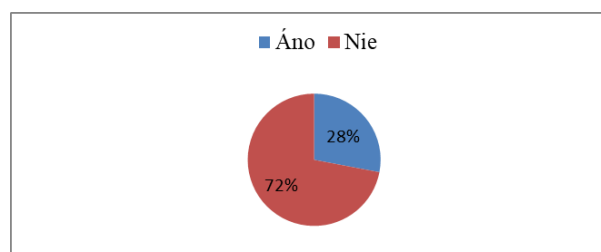
Dotazník bol osloveným respondentom distribuovaný prostredníctvom e-mailu. Pozostával z troch častí – vstupnú časť tvorila hlavička s oslovením respondentov a ich oboznámenie s cieľom prieskumu. Súčasťou tejto časti boli informácie o anonymite dotazníka, spôsobe vyplňania a uplatnenia získaných informácií. Druhá časť dotazníka pozostávala z konkrétnych poloopených, uzavretých a škálových otázok. Záver dotazníka obsahoval poďakovanie. Dotazník vyplnilo celkovo sto respondentov pôsobiacich na primárnom stupni vzdelávania v nitrianskom okrese. Nezaznamenali sme žiadne neúplné vyplnenie dotazníka. Vyhodnotenie získaných údajov prebiehalo na základe percentuálneho vyjadrenia výsledkov.

Položka č. 1 (Graf 1) sa zameriavala na vek respondentov. Na základe analýzy jednotlivých odpovedí sme zistili, že najviac respondentov (53%) bolo v rozmedzí 40 – 50 rokov a najmenej (11%) od 51 a viac rokov.

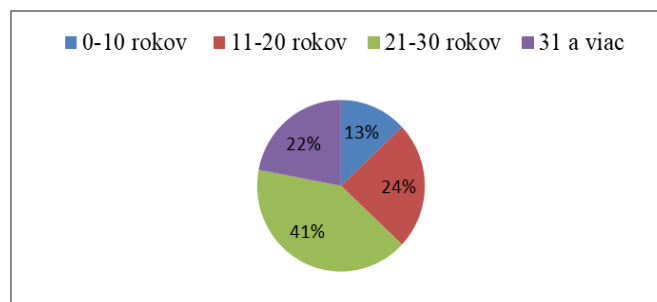
Graf 1 Vek respondentov

Položka č. 2 (Graf 2) skúmala hudobné vzdelanie (ZUŠ) respondentov. Na základe získaných informácií sme zistili, že iba 28% učiteľov primárneho vzdelávania nadobudlo hudobné vzdelanie na ZUŠ.

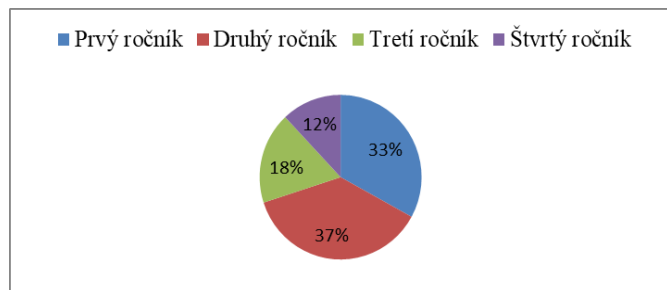
Graf 2 Nadobudnuté hudobné vzdelanie (ZUŠ)

Položkou č. 3 (Graf 3) sme zisťovali dĺžku pedagogickej praxe respondentov. Pre porovnanie uvádzame najdlhšiu a najkratšiu realizovanú pedagogickú prax na primárnom stupni vzdelávania. Zistili sme, že zo 100% opýtaných respondentov má 41% za sebou 21 až 30 rokov pedagogickej praxe. 13% opýtaných respondentov uviedlo dĺžku praxe od 0 do 10 rokov.

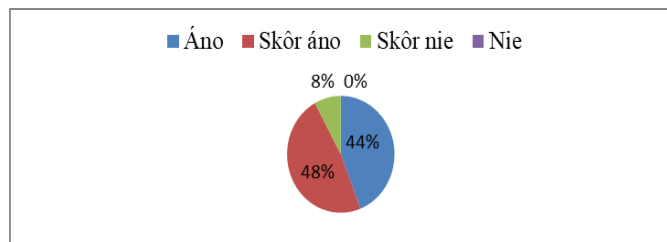

Graf 3 Dĺžka pedagogickej praxe respondentov

V položke č. 4 (Graf 4) sme sa zameriavali na ročník, v ktorom respondenti vyučujú. Najviac respondentov (37%) učí v druhom ročníku, najmenej (12%) vo štvrtom. V prvom ročníku vyučuje 33% respondentov a v treťom 18%.

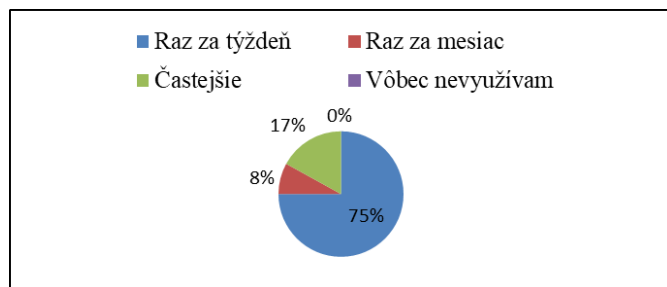
Graf 4 Ročník v ZŠ

Graf 5 Rozvoj hudobnosti na ZŠ

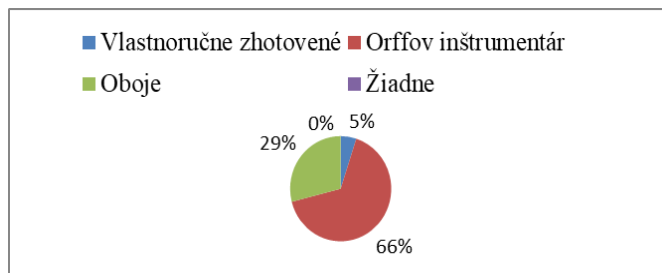
V hlavnej časti dotazníka sme sa zamerali na vzťah respondentov k skúmanej problematike. V položke č. 5 (Graf 5) nás zaujímalo, či ZŠ, v ktorej respondenti pôsobia, venuje dostatočnú pozornosť hudbe a rozvoju hudobnosti. Z uvedených odpovedí sme zistili, že 44 % respondentov venuje maximálnu pozornosť hudbe a rozvoju hudobnosti, 48% uviedlo, že sa venuje hudbe a rozvoju hudobnosti, 8% respondentov sa menej venuje hudbe a rozvoju hudobnosti.

Položka č. 6 (Graf 6) zisťovala, ako často učitelia využívajú hudobné nástroje pri rozvíjaní hudobnosti žiakov. Na základe zistených informácií možno konštatovať, že až 75% opýtaných respondentov využíva hudobné nástroje aspoň jedenkrát do týždňa. 8% respondentov zapája hudobné nástroje do vyučovacieho procesu len raz do mesiaca. Z uvedeného vyplýva, že učitelia v dostatočnej miere využívajú hudobné nástroje pri rozvíjaní hudobnosti žiakov.

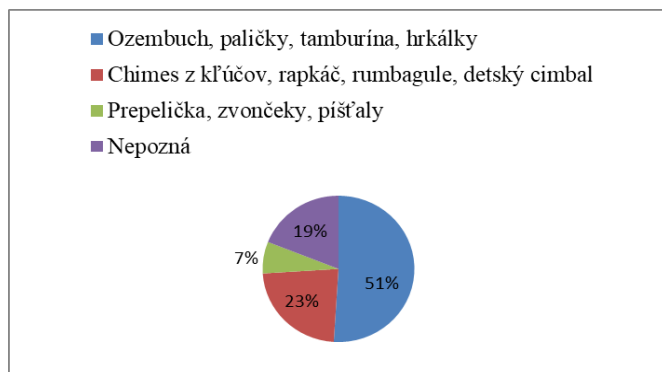
Graf 6 Využívanie hudobných nástrojov pri rozvíjaní hudobnosti žiakov

V položke č. 7 (Graf 7) nás zaujímalo, ktoré detské hudobné nástroje preferujú respondenti vo svojej práci. Najviac opýtaných respondentov (66%) využíva na hodinách hudobnej výchovy Orffov inštrumentár. Vo veľmi malej miere (5%) učitelia uplatňujú vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje. 29% respondentov uviedlo, že využíva oba druhy nástrojov.

Graf 7 Preferencia detských hudobných nástrojov

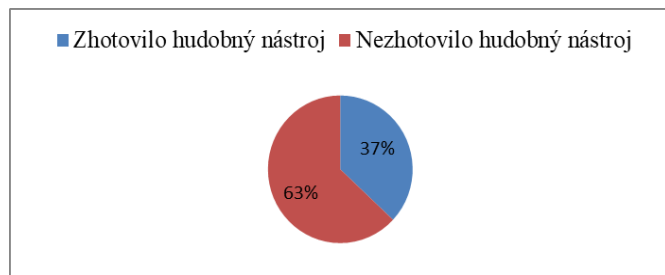
V položke č. 8 (Graf 8) sme zisťovali, ktoré vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje respondenti poznajú. 51% respondentov uviedlo ozembuch, paličky, tamburínu, hrkálky. 23% respondentov pozná chimes z kľúčov, rapkáč, rumbagule či detský cimbal. 7% respondentov uviedlo prepeličku, zvončeky, píšťaly. 19% respondentov sa vyjadrilo, že nepozná iné vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje.

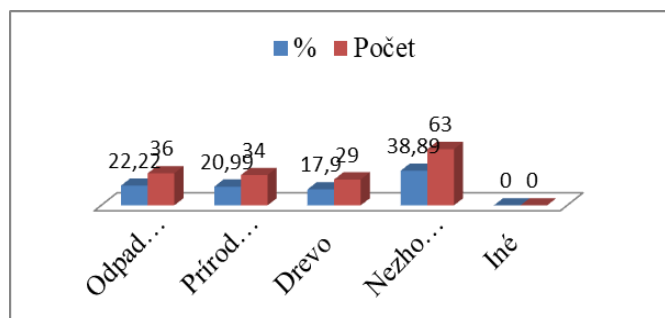
Graf 8 Vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje

V položkách 9 (Graf 9) a 10 (Graf 10) sme skúmali, či žiaci pod vedením respondentov vlastnoručne zhotovujú hudobné nástroje (Graf 9) a aký materiál pri tom využívajú (Graf 10). Z výsledkov prieskumu sme zistili, že 37% žiakov vyrába pod vedením učiteľa hudobné nástroje. 63% žiakov sa na hodinách hudobnej výchovy nevenuje tvorbe hudobných nástrojov. Respondenti zároveň mohli uviesť, aký hudobný nástroj žiaci zhotovili pod ich vedením. Najčastejšie sa objavoval bubon z PET fľaše, tamburína, chimes z kľúčov, paličky, ozembuch, flauta, gitara, kastanety, zvonkohra a rumbagule.

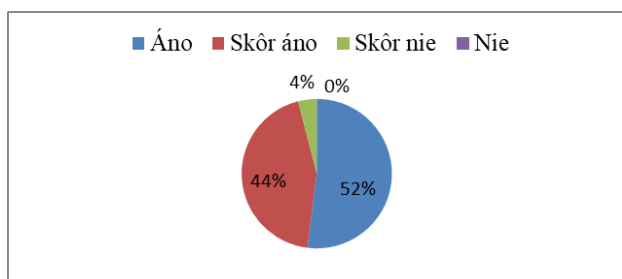
Pri využívaní materiálu si respondenti vybrali z viacerých odpovedí. 36 (22%) respondentov využíva pri výrobe hudobných nástrojov odpadový materiál (PET fľaše, zátky a iné), 34 (20%) pracuje s prírodným materiálom (listy, orechy, škrupinky a pod.), 29 (17%) respondentov uprednostňuje drevo a 63 (38%) učiteľov nezhotovuje so žiakmi hudobné nástroje. Z uvedených informácií je zrejmé, že aj keď výsledky prieskumu poukazujú na tvorbu hudobných nástrojov, vo výraznej miere nie sú tieto činnosti učiteľmi podnecované, väčšina respondentov sa tejto aktivite vyhýba.

Graf 9 Tvorba učebných pomôcok na rozvoj hudobnosti

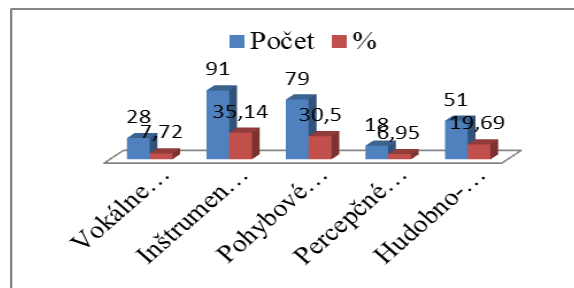
Graf 10 Využitie materiálu pri tvorbe učebných pomôcok

Graf 11 Vplyv hudobných nástrojov na rozvoj hudobnosti

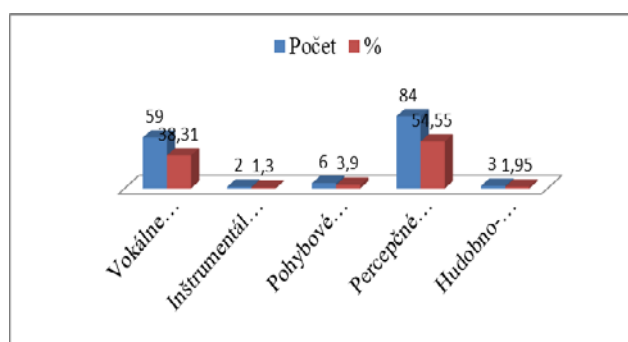
Položka 11 (Graf 11) mapovala názor respondentov na efektívnosť tvorby vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov. Skúmali sme či respondenti predpokladajú, že hudobné nástroje podnecujú záujem žiakov o získavanie nových poznatkov v oblasti hudobnej kultúry. Výsledky prieskumu poukázali na fakt, že viac ako polovica opýtaných respondentov (52%) si myslí, že vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje výrazným spôsobom podnecujú záujem žiakov o získanie nových poznatkov v oblasti hudobnej kultúry, 44% uviedlo odpoveď „skôr áno“ a 4% zastávajú názor, že hudobné nástroje nemajú vplyv na získanie nových poznatkov v oblasti hudobnej kultúry.

V položke 12 (Graf 12) sme zisťovali, v ktorých hudobno-výchovných činnostiach využívajú respondenti najčastejšie vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje. Na základe výsledkov prieskumu je zrejmé, že najviac učiteľov a žiakov (35%) pracuje s vlastnoručne zhotovenými hudobnými nástrojmi počas inštrumentálnych a hudobno-pohybových činností (30%).

Graf 12 „Najviac“ využívané hudobné nástroje v hudobných činnostiach

V položke 13 (Graf 13) nás zaujímalo, v ktorých hudobno-výchovných činnostiach respondenti využívajú najmenej vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje. Viac ako polovica respondentov uviedla, že najmenej využíva vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje v percepčných (54%) a vokálnych činnostiach (38%).

Graf 13 „Najmenej“ využívané hudobné nástroje v hudobných činnostiach

Interpretácia prieskumných otázok

Na základe uskutočneného prieskumu sme dospeli k nižšie uvedeným zisteniam.

Prieskumná otázka č. 1: „Ktoré detské hudobné nástroje preferujú učители vo svojej práci?“

Z uvedených výsledkov sme dospeli k záveru, že učители vo väčšej miere (66%) preferujú prácu s Orffovým inštrumentárom. Iba 5% opýtaných využíva vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje. Takmer tretina (29%) učiteľov zapája do výučby obe nástrojové skupiny. Z údajov prieskumu je zrejmé, že učители nepreferujú výrobu vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov.

Prieskumná otázka č. 2: „Zhotovujú žiaci vlastnoručne pod vedením učiteľa hudobné nástroje?“

Prieskum mapoval súčasný stav vlastnoručného zhotovovania hudobných nástrojov v primárnom vzdelávaní. Viac ako polovica žiakov (63%) pod vedením učiteľa nezhotovila žiaden hudobný nástroj. 37% žiakov, ktorý sa počas výučby venovali tvorbe hudobných nástrojov, najčastejšie zhotovovali bubon z PET fľaše, tamburínu, chimes z kľúčov, paličky, ozembuch, flautu, gitaru, kastanety, zvonkohru či rumba gule. Z údajov prieskumu vyplynulo, že výroba hudobných nástrojov z prírodných a odpadových materiálov sa z hudobnej edukácie postupne vytráca, najmä, ak berieme do úvahy rastúci vplyv moderných technológií.

Prieskumná otázka č. 3: „Aký materiál využívajú učители pri zhotovovaní hudobných nástrojov?“

V priemere 20% respondentov využíva pri výrobe hudobných nástrojov odpadový (PET fľaše, zátky, gombíky, plastové vrchnáky, lekárske drievka, kúsky papiera, kartón špajdle a iné) a prírodný materiál (listy, kvety, orechy, orechové škrupinky, piesok, hlina, šišky, žalude, paličky a iné). Viac ako tretina učiteľov nezhotovuje so žiakmi hudobné nástroje. Z uvedených informácií je zrejme, že aj keď výsledky prieskumu poukazujú na tvorbu hudobných nástrojov, vo výraznej miere nie sú tieto činnosti učiteľmi podporované, väčšina respondentov túto činnosť nezaraďuje.

Prieskumná otázka č. 4: „V ktorých činnostiach učítelia najviac a najmenej využívajú vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje?“

Z odpovedí respondentov sme zistili, že žiaci pracujú s vlastnoručne zhotovenými učebnými pomôckami vo všetkých hudobno-výchovných činnostiach, najviac však v inštrumentálnych a najmenej v perцепných činnostiach. Na základe analýzy jednotlivých odpovedí možno konštatovať, že tvorbou hudobných nástrojov a následne ich uplatnením v hudobno-výchovných činnostiach sa u žiakov rozvíja hudobný sluch, hudobná pamäť, rytmické cítenie, hudobná predstavivosť a hudobné schopnosti.

3. ZÁVER

V realizovanom prieskume sme poukázali na aktuálny stav využívania vlastnoručne zhotovených učebných pomôcok na rozvoj hudobnosti v hudobnej edukácii. Z údajov prieskumu vyplynulo, že učítelia na hodinách hudobnej výchovy využívajú vo veľkej miere Orffov inštrumentár a iba minimálne podporujú hudobnú tvorivosť žiakov výrobou vlastnoručne zhotovených hudobných nástrojov. Zároveň sme zistili, že učítelia využívajú hudobné nástroje najviac v inštrumentálnych činnostiach a najmenej vo vokálnych činnostiach. Viac ako polovica respondentov nášho prieskumu mala prehľad o hudobných nástrojoch vyrábanými deťmi a dospelými. Výsledky prieskumu poukázali aj na skutočnosť, že sa výroba hudobných nástrojov postupne vytráca z hudobnej edukácie a vo výraznej miere tieto činnosti nie sú učiteľmi podporované (väčšina učiteľov túto činnosť nezaraďuje) aj napriek presvedčeniu, že vlastnoručne zhotovené hudobné nástroje môžu podnecovať záujem žiakov o získanie nových poznatkov v oblasti hudobnej kultúry. Do popredia sa dostávajú iné moderné technológie podporované samotnými učiteľmi hudobnej výchovy. Vzhľadom na digitalizáciu sveta v ktorom dnešná mládež žije, vrátane ich zánieteného záujmu o hranie videohier, stále viac a viac pedagógov využíva herné vzdelávacie metódy, ktoré pomáhajú študentom rozvíjať kritické myslenie (Hubinská, Z. 2018). Tieto skutočnosti sa netýkajú len hudobného umenia, ale uplatňujú sa aj v iných umeleckých sférach, ako napríklad aj v tanečnom umení (zapojeniu didaktickej techniky ako tablet, tanečná podložka a kinect do hudobno-tanečných činností žiakov na primárnom stupni umeleckého vzdelávania v tanečnom odbore sa bližšie venuje Hubinská, Z. Practical Use of Innovative Didactic Tools in Dance Education. In CER 2020. p. 150-153). Nemôžeme poprieť, že efektívnou inováciou vieme vzbudiť záujem a motivovať žiakov, ale ak by boli žiaci aj naďalej vedení k výrobe jednoduchých hudobných nástrojov, získali by omnoho viac informácií o hudobnej kultúre a rozvíjali si tak hudobno-tvorivé schopnosti.

Zdroje

1. JENDRICHOVSKÁ, Z. 2012. *Detké hudobné nástroje a ich využitie v mimoškolskej výchove* [dizertačná práca]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2012. 146 s.
2. HUBINSKÁ, Z. 2018. Inovatívne didaktické prostriedky a ich vplyv na edukačnú klímu v tanečnom odbore na primárnom stupni umeleckého vzdelávania. In *Aktuálne trendy teórie a praxe hudobnej edukácie 4*. Banská Bystrica: Belianum, 2018. s. 55-62. ISBN 978-80-557-1527-8